

teia gyakorolt. A román-magyar kulturális egyezmény megkötése új perspektivákat nyit meg a két nép kulturális kapcsolatainak fejlődésében.

A sovinizmus legkülönbözőbb megjelenési formái ellen megindított harc tapasztalatai szorosan összefüggenek szellemi életünk megtisztulásával. A magyar és román kulturális élet szétválaszthatatlanul összefonódik azzal a harccal, melyet a két nép a népi demokrácia elmélyítéséért és a szocializmus felé haladás alapfeltételeinek megteremtéséért vív. Írók és művészek feladata, hogy alkotásaikban ennek a harcnak az emberi tartalmát fejezzék ki az új realizmus eszközeivel juttatva kifejezésre a két nép kultúrájának történelmi tradíciót.

KÁNYA MÁRIA

AZ 1848. ÉVI ROMÁN SZABADSÁGHARC MAGYAR VONATKOZASAI.

Az 1848. évi havasalföldi román szabadságharc centenáriuma alkalmából nem érdektelen megemlékeznünk azokról a közvetett, vagy közvetlen vonatkozásokról, melyek a román és a magyar nép szabadságmozgalmaikat egymással kapcsolatba hozták. Ezeket a vonatkozásokat természetesen távolról sem szabad úgy elképzelnünk, mintha a román és a magyar szabadságharcok vezetői már ekkor is olyan szoros politikai kapcsolatban állanának, mint 1849-ben, amikor a volt havasalföldi román népi forradalom alkotmányának szerzője és kormányelnöke, Nicolai Bălcescu történelmi jelentőségű politikai szövetségre lép a független magyar állam kormányzó-elnökével Kosuthal.

1848-ban, kiváltképp azokban a hónapokban, melyek Havasalföldön a román népi forradalom korszakát jelentik, tehát 1848 június 9. és szeptember 15. között, eféle politikai szövetségről természetesen nem tudunk, miután a két szabadságharc — legalább is az eddigi kutatások szerint — ilyen jellegű kapcsolatban nem állott egymással. Ezzel szemben egész sor olyan vonatkozásokról számolhatunk be, amelyek szemléltetően igazolják, hogy a román és a magyar szabadságharc vezetői, mozgatói és irányítói tudtak egymásról, méltányolták egymás forradalmi eredményeit és alkalmas politikai összekötőket kerestek, hogy ezek a kapcsolatok, melyeket Szemere belügyminiszter — 1848. augusztus 26.-i képviselőházi beszédének tanúsága szerint — már ekkor politikai szövetséggé kívánt kiszélesíteni, minél inkább elmélyüljenek.

Ha időrendbe állítjuk az eseményeket, a havasalföldi román népi forradalom kitörésekor, 1848 júniusának elején, Magyarországon javában zajlottak az ideiglenes pesti nemzetgyűlés képviselőválasztásai. Arról, hogy 1848 június 9-én, az olténai. Islaz helységben a Bălcescu szerkesztette 22 pontból álló demokratikus alkotmánytervezettel megindul a román szabadságharc, az első hetekben Pesten, vagy éppen Magyarországon a pusztá hírnél aligha tudtak többet. Ami legkevésbé sem meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy

a forradalom első hónapjában a román szabadságharc még súlyos fegyveres küzdelmet vív a szemben álló nagybirtokos-katonatiszti feudálizmussal, melynek élén Bibescu fejedelem és nagybojtlárjai állottak. Ismeretes, hogy csak június 27.-én, tehát közel három héttel az iszlai alkotmány deklarációja után, a Bukarest melletti filareti réten tartott népgyűlésen sikerült a Bălcescu-féle szabadságalkotmányt a nép akaratóból törvényerőre emelni, s az ekkor bejelentett köztársasági államforma alapjául megtenni. De még ezután is komoly küzdelmet kell vívnia a népi forradalomnak a belső visszahatással. Június 30.-án Odobescu ezredes tisztli-nagybirtokos összeesküvése rajtaütéssel elfoglalja a forradalmi kormány székházát s a népnek csak véres közelharc árán sikerül kiszabadítani szorongatott helyzetükből a Forradalmi Bizottság, a havasalföldi demokrata kormány tagjait.

Mindez az 1848. évi román szabadságharc belső történetéhez tartozik. Az azonban már kétségtelen ideológiai kapcsolat a magyar és a román szabadságmozgalmak között, hogy az iszlai deklaráció, tehát a havasalföldi, népi forradalom alkotmánya és a márciusi 12 pont között több rokonnövást, jelentős egyezéseket találunk. Így az urbéri terhek megszüntetéséről szóló szakasz a pesti márciusi forradalom pontjaiból ismeretes határozatokat tartalmazza, amikor kimondja: „Megszüntetjük a robotot és ezzel együtt a becstelen jobbágyságot, a földnélküli parasztból tulajdonos lesz”. Hasonlókép, mint arra Karács Andor is rámutat (A román fejedelemiség 1848-as forradalma, Romániai Magyar Szó, Bukarest, 1848. márc. 16.) a népképviselőt bevezetését elrendelő 4. szakasz és a köztelher viseléséről szóló soron következő határozati joggal vethető egybe a márciusi 12 ponttal, a pesti márciusi ifjuság követeléseivel.

Nyilvánvaló, hogy ez esetben nem arról van szó, hogy Bălcescu az iszlai program szerkesztésekor a román népi forradalom kívánóságait a pesti márciusi pontok alapján készítette volna el. Nem valószínű, hogy a nagy román történész és politikus, aki nemrég tért vissza Párisból Havasalföldre, ismerte volna a pesti márciusi pontok teljes szövegét. Az azonban kétségtelen, hogy a márciusi 12 pont létezéséről tudhatott, hiszen erről nemcsak Párisban, hanem az erdélyi román sajtóból is értesülhetett, ahol Gheorghe Baritiu 1848. ápr. 5.—19. között a brassói Foaie (Lap) című irodalmi és politikai folyóirat hasábjain egész cikksorozatban ismerteti azokat s a márciusi pontok alapján az erdélyi románság kívánóságait. Az iszlai deklaráció és a márciusi 12 pont között akár Baritiu közvetítésével, akár párisi, vagy egyéb híradások révén ideológiai kapcsolat kétségkívül fennállott, aminthogy ez az 1848. évi európai népmozgalmak közös forradalmi felfogásából következett. Ezt az ideológiai rokonságot rendkívüli mértékben elősegítette az a körülmény, hogy Bălcescu, a párisi februári forradalom szemtanúja, akárcsak a magyar Dobsa Lajos, magukkal hozzák a közös élményforrást, hogy azzal a román, illetőleg magyar szabadságharc politikai szemléletét teljesebbé tegyék.

A legújabb időkig, nem tudtunk választ adni arra a kérdésre, vajjon a magyar kormányzat kapott-e közvetlen tájékoztatást a bukaresti és általában a havasalföldi forradalmi eseményekről. Az

ujabb kutatások azonban igen érdekes módon fényt derítenek erre a kérdésre. Ezekből kiderül, hogy a magyar minisztérium a vele közvetlen kapcsolatban álló Eutim Murgu bánági román nemzeti-ségi képviselő révén pontos értésüléseket nyert a havasalföldi eseményekről, melyekről viszont Murgu magától Bălcescutól értesült.

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy ki volt Eutim Murgu. A kor egy másik, biharmegyei román nemzetiségi képviselője, Pap Zsigmond (Sigismund Pop), így jellemzi a lugosi kerület akkor megválasztott képviselőjét a Pesten megjelenő *Armica Poporu'ui*, a román Népbárát 1848 június 24-i számában: „Murgu román férfiú. A Bánágban született, a ka'ronai Határőrvidéken, a szegény emberek egyik legnagyobb pártfogója és jótévője. A népnek szenteli egész életét: szereti az igazságot és sem a multban nem félt, sem a jelenben nem fél azt bárkinek szemébe mondani“. Ehhez az egykorú jellemzéshez még néhány fontos adatot kell hozzáfűznünk, hogy a mai olvasó előtt megelevenítsük Eutim Murgu alakját, aki Bălcescuvval folytatott levélváltása révén az 1848. évi román népi forradalomnak valóságos összekötője volt a magyar közélet vezető tényezői felé. Murgu a pesti egyetemen szerzett ügyvédi diplomát. Röviddel később Asachi, a neves moldvai kultúrpolitikus meghívta az iasii akadémia előadójaul. Murgu már Moldvában, de még inkább Erdélybe visszatérve szembekerült a népelnyomó társadalmi rendszerrel, aminek következtében 1845 márciusában Metternich parancsára az akkor még a Bánágban, Lugoson tartózkodó jogtudóst elfogják és a lugosi megyeháza tömlőcébe záriák. Innen Pestre hozták — ahol Pap Zsigmond említett cikke szerint —, több mint három évig volt fogságban, míg 1848 április 8-án a márciusi ifjak börtönéből kiszabadították. „Tizenkétezeren vonultak fel Murgu börtönéhez — olvassuk az *Amica Poporu'ui*-ban közölt méltatásban —, hogy kiszabadítsák. Nagy tisztesség ez nemcsak az ő, hanem az egész román nép számára“. A kiszabadított Murgu azután szűkebb pátriájában, a Bánágban és a román Határőrvidéken széleskörű szervező munkát indított a magyar szabadságharcmozgalom és a felelős minisztérium támogatására. 1848 június 13-án Vlád Alajossal, a szintén bánági származású román nemzetiségi képviselővel emlékiratot intéz Szemere belügy-miniszterhez, amelyben közli, hogy a június 27-i lugosi népgyűlésen megkezdték a nemzetőrség megszervezését a szabadságellenes polgárháborús kísérletek megállítására céljából. Mivel az említett iratot a két román nemzetiségi képviselő már Pestről keltezi, nyilvánvaló, hogy Murgu, aki július 20-án Pestről intézi válaszelevelét Bălcescuhoz, a Havasalföldről érkezett tudósítást már itt vette kézhez.

„Szívvel örvendtem — hangzik Murgu július 20-i válasza. Bălcescunak futár útján hozzá intézett levelére —, látván proklamációkat (az iszlami deklarációt!) s a többi hivatalos okmányt, melyekből megbizonyosodtam afelől, hogy sikerült a kormányzást magatokhoz ragadnotok. Ezzel a szabadság ügye diadalra jutott... Nem ártana, ha minden eshetőségre felkészülve, kapcsolatba lépnének a magyar kormánnyal... Én mint országgyűlési képviselő, mindent meg fogok tenni, hogy ez a szövetség létrejöhessen. Tudd meg, hogy sírtam, amikor a szabadság győzelméről hallottam odaát Romániában. Türelmetlenül várom, hogy én, aki rabként kerültem ki egy-

kor az országból, mert felszabadulásért harcoltam, később pedig ismét keserű rabságba estem, végül saját szememmel lássam magam szabad embernek a szabad Romániában s együtt örvendhessek testvéreimmel, akik ezt a sorsot már rég megérdemelték. Egyelőre nagyon sok a dolgom, de mihelyt az országgyűlés véget ér, visszatérek, hogy lássuk végre egymást, hiszen nagyon vágyom már atyámfiái után. Boldog leszek, ha láthatóm azokat a férfiakat, akik nem haboztak saját életüket kockára tenni, a nép és az ország közös boldogulásáért“.

Murgu levele — minden külön kommentár nélkül — bizonyítja, hogy közte és a havasalföldi román népi forradalom vezére között mennyire közvetlen, baráti és messzeágazó politikai kapcsolat állott fenn. De bizonyítja ez levél a politikai szövetség előkészítésére irányuló elképzelést is, amit Bălcescu bizonyára szorgalmazott a továbbiakban. Miután pedig Murgu — mint említettük — képviselőtársával, Vláddal együtt közeli kapcsolatban állott a minisztériummal, joggal feltételezhetjük, hogy Kossuth Vlád kérdésére adott másnapi, július 21-i válasza nemcsak az erdélyi és magyarországi, hanem — részben — a kárpátokontúli románok felé is szól. „A magyaroknak — mondotta ekkor Kossuth — a románokkal és a románokkal a magyarokkal testvéri egyesülésben van boldog jövője, nem pedig ha az egyik elhagyja magát ámitani a másik elnyomására, mert akkor oly fegyverhez nyúl, mellyel magát is sújtja“.

A nemzetiségi polgárháború fejleményei ellenére a magyar minisztérium fokozott érdeklődéssel tekintett egy olyan politikai kezdeményezés elé, mely szövetségi állapotot teremtené a magyar minisztérium és a havasalföldi román népi forradalom kormánya között. A minisztériumnak, de különösképp Szemere Bertalan belügyminiszternek ugyanis az lehetett az elképzelése, hogy egy magyar—havasalföldi román politikai egyezmény kedvezően befolyásolná az erdélyi magyar—román nemzetiségi viszályt. Szemere 1848 augusztus 26-án a Dragos román nemzetiségi képviselőnek adott emlékeztető válaszában, méltatva a magyarországi román politikusok hivatását a maguk népe felé, ugyanis kijelenti: „... Mi azon románokat is, kik Magyarország határain kívül laknak, testvéreinknek és természetes szövetségeseinknek tartjuk. Ezt szükségesnek látom azért, mert úgy látszik, hogy az Isten gondviselése e két népet azért tette szomszédokká, hogy egymást támogassák... Azon különbség, mely a magyart a románról elválasztja — a nyelv — kicsinyesség; összeköti őket a szabadság, s tudjuk, hogy a testvériségnél, ha ugyan ennek a nemzetiség volna feltétele, a barátság gyakran tanácsosabb, erősebb. Nekünk egyesülnünk kell egymás mellett, — egymástól azonban függetlenül“.

1848 szeptemberének első napjaiban a román fejedelemségekkel szomszédos két nagyhatalom: a Porta és a cári birodalom intervenciós politikára határozták el magukat, hogy megdöntsék a havasalföldi független román demokratikus államot. Ion Ghica, a forradalmi kormány követe hasztalan állapodott meg egy ideiglenes egyezményben, mely szerint a kis ország jelenlegi kormányzata fölé egy helytartótanács jellegű, háromtagú bizottságot (Locotenenta domneasca) helyeznének, a Porta csapatai elindulnak Bukarest felé

és az ellenállás leverése után, megszállják a havasalföldi forradalmi kormány székhelyét. Néhány nappal később I. Miklós is mozgósítja csapatait, melyek — a török megszálló hadakat kiszorítva, 1848. szeptember 15-én bevonulnak Bukarestbe.

Ezzel a tragikus akkorddal véget ért az 1848 évi havasalföldi román szabadságharc, de korántsem zárult le a Kárpátokon túlról Erdélybe menekült havaselvi román forradalmi emigráció és a magyar szabadságmozgalom kapcsolata. Bălcescu és Kossuth 1849. évi tárgyalásainak és július 14-i egyezményének alapja és indítéka az a közös szemlélet lett, mely a tárgyaló feleket a forradalmi demokrácia kérdésében eltöltötte. Ezeknek a tárgyalásoknak szellemi és politikai előkészítését kétségkívül azokban a mozzanatokban kell látnunk, melyeket tanulmányunkban az 1848 évi román szabadságharc magyar vonatkozásainak mondtunk.

KEMÉNY G. GÁBOR

S Z Í N H Á Z

SHAKESPEARE ÖSSZES DRAMAI MŰVEI.

(Franklin Társulat kiadása.)

„Egy jó Shakespeare-fordítás felér bármely nemzeti irodalom felével“ — mondták a múlt században, mikor a magyar költészetben először született meg a kollektív akarat, hogy magyarul tolmácsolják a legnagyobbnak tartott britt költőt. A világirodalomban párját ritkító költői alázat! al a három legelső élő: Vörösmarty, Arany és Petőfi szövetkezett egymással a szabadságharc előestéjén, hogy megteremtik a magyar Shakespearet. Ha a vállalkozás valóban sikerül, jelentősebb lett volna a híres német Schlegel-Tieck átültetésénél, hiszen olyan alkotók munkájáról lett volna szó, akiknek génusza nemcsak egy idegen költő szavait visszhangozta, hanem egyúttal forradalmian továbbépíti az akkor még alakuló magyar költői nyelvet.

A szabadságharc bukása, mint annyi mindent, ezt a tervet is zátonyra juttatta, de az akkor még hivatásának tudatában lévő Kisfaludy Társaság kötelességének érezte, hogy ha nem is az eredeti inpozáns elgondolásban, de mégis tető alá hozza a nagy szándékot. Génuszok mellett szérény mesteremberek, az irodalom jó-akarató és áldozatos lelkű tisztelői fordították le a hiányzó műveket a Shakespeare-oeuvre öthatodát. S noha az irodalmi világnak akkor osztatlan örömet szerzett, hogy a teljes Shakespeare megjelent, ma már évtizedek koptató hatása után nyilvánvaló, hogy csak a költők műve állta ki az idő próbáját. Még a sokat műfordító sokszor szerencséskezű Szász Károly munkája is teljes revizióra szorult. Így szülte meg az idő és a szükség a második teljes Shakespearet, mely a szabadságharc centenáriumának évében hagyta el a sajtót.